

Motion till riksdagen
2007/08:U23

av **Hans Linde m.fl. (v)**
med anledning av skr. 2007/08:114

Strategisk exportkontroll 2007 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Krigsmaterieexporten och det kalla kriget	2
4	En regel med många undantag	3
5	Produktion och export ökar kraftigt	3
6	Många kryphål i regelverket.....	4
7	Krigsmaterielutredningen.....	5
8	Högtidliga deklarationer utan värde	5
9	Krigsmaterieexport och demokrati.....	7
10	EU:s uppförandekod.....	7
11	Import och uthyrning av krigsmateriel	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport ska stramas upp när det gäller följdleveranser av svensk krigsmateriel så att de blir mer restriktiva genom att man sätter en tidsgräns för hur länge dessa kan pågå och stärker möjligheterna att avbryta följdleveranser.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den svenska krigsmaterielexporten i stället för att betona snäva näringspolitiska aspekter på krigsmaterielexporten betonar vikten av demokrati, MR-perspektiv och internationella säkerhetspolitiska aspekter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska upphöra med export av krigsmateriel till de stater som har trupper i och för ett folkrättsvidrigt krig i Irak.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport bör utformas så att de omöjliggör att svensk krigsmateriel exporteras till stater som bryter mot folkrätten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett demokratikriterium bör införas i det svenska regelverket för krigsmaterielexport.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige inom EU bör verka för att de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport ska bli riktningsgivande för hela unionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att riktlinjer bör utarbetas för den svenska importen av krigsmateriel.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att riktlinjer bör utarbetas för uthyrning och utlåning av krigsmateriel.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att krigsmaterielimporten från andra stater och uthyrningen av svensk krigsmateriel i fortsättningen bör ingå i regeringens årliga skrivelse till riksdagen.

3 Krigsmaterielexporten och det kalla kriget

Under det kalla kriget pågick en kontinuerlig kapprustning mellan de två stormakterna USA och Sovjetunionen. Sverige proklamerade och eftersträvade neutralitet i denna stormaktskonflikt. Man ville inte ansluta sig till någon militärpakt. ”Alliansfrihet i fred, neutralitet i krig” blev ett upprepat mantra. Resultatet av detta ställningstagande fick stor betydelse för svensk försvarspolitik.

Eftersom Sverige inte ville tillhöra någon militärpakt, men samtidigt värna om sin integritet drog man slutsatsen att landet måste ha ett starkt militärt försvar. Man kunde inte söka stöd utifrån. Ett starkt försvar för Sveriges del betydde också en stark industri som kunde producera krigsmateriel. Men krigsmateriel producerade i Sverige skulle bli mycket dyra om de endast togs i bruk av det svenska försvaret. Det skulle bli frågan om för små serier. Därför kom man att producera större serier, varav den svenska försvarsmakten köpte upp en del. Resten fick gå på export. Med sin krigsmaterielexport finansierade Sverige således en del av sitt försvar.

4 En regel med många undantag

Den svenska regeringen förklarade visserligen att svensk krigsmaterielexport i princip var förbjuden, men att undantag kunde göras. Svenska försvars- och handelsministrar talade i olika sammanhang om att Sverige hade den mest restriktiva krigsmaterielexportlagstiftningen i världen. Det visade sig emellertid efter några decennier att även de svenska restriktionerna var ett grovmaskigt nät. Sverige kom, genom att det fanns flera kryphål i det regelverk man konstruerat, att leverera vapen till blodbesudlade diktaturer som Indonesien under Suharto eller till konflikthärddar som exempelvis Indien och Pakistan. Under en lång följd av år på 1990-talet och de första åren efter millennieskiftet låg den svenska krigsmaterieexporten kring 3 miljarder per år. Detta var under åren efter Sovjetunionens sammanbrott och det kalla krigets slut. Under de första åren på 90-talet sjönk krigsmaterielproduktionen i världen. Många talade under dessa år efter det sovjetiska sammanbrottet om att demokratin svepte fram över världen. Många tyckte sig se ett ljus i den långa tunnel av rustningar som det kalla kriget hade utgjort.

5 Produktion och export ökar kraftigt

Det fanns ett ljus i tunneln såtillvida att möjligheterna till en demokratisk utveckling hade blivit större i och med det kalla krigets slut. Frågan var om dessa möjligheter skulle tas till vara. Så skedde inte. Efter en tid började rustningarna åter att komma i gång ute i världen. Också den svenska krigsmaterielproduktionen och -exporten började öka. År 2003 fördubblades den nästan och fortsatte sedan att öka under de följande åren. 2006 var värdet av den svenska krigsmaterielproduktionen ungefär tre gånger så stort som det var i mitten av 90-talet. Under 2007 har den sjunkit något, men det är en marginell minskning. Det finns fluktuationer i krigsmaterieexporten. Trenden är dock mycket tydlig. Hur krigsmaterieexporten har utvecklats under de senaste 15 åren framgår av nedanstående tabell:

Fel! Okänt namn på

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
2 863	3 181	3 313	3 087	3 101	3 514	3 654	4 371
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
3 060	3 440	6 479	7 291	8 629	10 372	9 605	

I ljuset av denna statistik ter sig 1980- och 90-talets siffror för den svenska krigsmaterielexporten som i det närmaste idylliska.

6 Många kryphål i regelverket

De många kryphålen, såsom bestämmelserna om följdleveranser och hänvisningar till det luddiga begreppet ”Sveriges nationella intressen”, i regelverket för den svenska krigsmaterielexporten har gjort det möjligt att öka den svenska exporten även till länder där man vet att det begås grova och omfattande brott mot mänskliga rättigheter, både i den meningen att människors liv och hälsa är hotad och att medborgarnas demokratiska rättigheter inte respekteras, att kritiker och oppositionella diskrimineras, trakasseras och förföljs. Likaså har krigsmateriel genom dessa kryphål medfört att man exporterat materiel till välkända latenta konflikthärddar, som när som helst kan ta sig väpnade och krigiska former.

De olika kryphålen kom under årens lopp genom generösare tolkningar och praxis att vidgas. Det skedde så till den grad när det gällde begreppet följdleveranser att konstitutionsutskottet begärde att frågan skulle utredas. Så skedde också. Utredningen var dock av besynnerligt slag. Den visade att det fanns länder som hade mycket olika bestämmelser i andra länder gällande tolkning och praxis när det gällde följdleveranser. Likafullt drog utredaren den märkliga slutsatsen att bestämmelserna var likartade i olika europeiska länder. Utredningen gav ett starkt intryck av att utredaren hade börjat arbetet med att först skriva slutsatserna och sedan skrivit själva utredningstexten. Vänsterpartiet har i tidigare motioner påpekat detta besynnerliga förhållande mellan redovisade konkreta utredningsresultat och utredarens slutsatser.

Vänsterpartiet menar att de svenska riktlinjerna måste stramas upp så att exempelvis bestämmelserna när det gäller följdleveranser av svensk krigsmateriel blir mer restriktiva genom att man sätter en tidsgräns för hur länge dessa kan pågå. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

Det blev alltmer uppenbart att det svenska regelverket för krigsmaterielexporten inte fungerade som det från början var tänkt – att export av denna typ av produkter skulle ha sin utgångspunkt i ett förbud från vilket undantag kunde göras samt att man skulle vara restriktiv med att bevilja sådana undantag. Situationen hade emellertid genom praxis urholkat den ursprungliga tanken och regelverket hade förvandlat undantagen till regel. Endast i undantagsfall fann man bland ansökningarna hos ISP och Exportkontrollrådets majoritet att hinder för krigsmaterielexport förelåg, trots att en rad länder Sverige exporterade till var inflammerade krishärddar, där det begicks brott mot mänsk-

liga rättigheter och/eller där man led under auktoritära ledningar. Krigsmaterielutredningen (Krut) tillsattes för att se över det svenska regelverket för krigsmaterielexport.

7 Krigsmaterielutredningen

När Krut (*Krigsmaterielutredningen – Reformerat regelverk för handel med försvarsmateriel* SOU 2005:9) presenterades visade den sig på intet vis ha haft som mål att strama upp det svenska regelverket. Vad den gick ut på var endast att anpassa det svenska regelverket till den praxis som gällde för svensk handel med krigsmateriel. I stället för att vara en utrikes- och säkerhetspolitisk fråga sågs den mer som en näringspolitisk fråga – en fråga om att tjäna pengar. Det är ett mycket märkligt sätt att se på produkter som kommer till användning i konflikter och krig. Det torde vara på sin plats att erinra sig militärteoretikern Karl von Clausewitz berömda ord om att ”krig är utrikespolitik fast med andra medel”. Krigsmaterielproduktion och -export är med andra ord inte en enkel fråga om snöd vinning. Betydligt större värden än snäva ekonomiska är inblandade i frågor som handlar om konflikter, kris, krig och krigsmateriel och affärer med sådana.

Regering har i årets skrivelse om strategisk exportkontroll (skr. 2007/08:114) förklarat att man avser att lägga en proposition under 2008 med Krigsmaterielutredningen som grundval. Inget kan, som vi ser det, vara både olyckligare och olämpligare än detta.

Vänsterpartiet anser att en ny utredning om den svenska krigsmaterielexporten som i stället för att betona snäva näringspolitiska aspekter på krigsmaterielexporten betonar vikten av demokrati, MR-perspektiv och internationella säkerhetspolitiska aspekter. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

8 Högtidliga deklARATIONER utan värde

Under riksdagsåret 2000/01 lade den svenska regeringen en proposition om ett ramavtal med fem Natoländer för att underlätta en omstrukturering av den europeiska krigsmaterielindustrin. De länder man ingick avtal med var Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland. Året därpå ingick man ett likartat avtal med de nordiska länderna Danmark, Norge och Finland.

Ett halvår innan hade Sverige och en rad andra länder antagit en deklARATION där man uppmanade ”OSSE-staterna att begränsa en politik som underlättar krigsmateriel och den aggressiva marknadsföring av konventionella vapen som följer av en sådan”.

De avtal som Sverige och de fem Natoländerna och de nordiska länderna ingick därefter gick fullständigt på tvärs med den deklARATION som OSSE:s parlamentariska församling antagit. Idag är det bara att läsa statistiken över

Fel! Okänt namn på

den svenska krigsmaterielexporten för att inse att den deklaration som OSSE-församlingen antagit inte har haft den ringaste inverkan på den svenska krigsmaterielproduktionen och krigsmaterielexporten.

Enligt de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport bör Sverige inte exportera krigsmateriel till stater som för krig eller till konflikthärddar. Det kringgås uppenbarligen smidigt genom ”hänvisning till Sveriges utrikespolitiska intressen”, vilka tydligen aldrig behöver definieras.

I dag pågår sedan fem år ett blodigt krig i Irak, som enligt Amnesty international i år har utsetts till världens farligaste land. Kriget var ett anfallskrig motiverat med lögn och falska uppgifter om massförstörelsevapen i Irak och om att Irak samarbetade med al-Qaida. Kriget var och är ett folkrättsbrott. Det begicks och begås av en allians av länder med USA i spetsen. Kriget är en pågående förbrytelse med omfattande brott mot mänskliga rättigheter som följd. Det råder delade meningar om hur många som har dött under detta krig. Man vet att 4 000 amerikanska soldater har stupat, men när det gäller antalet irakier är siffran både betydligt högre och betydligt osäkrare. Vad man kan säga utan att fara med osanning är dock att några hundra tusen irakier dött till följd av kriget. Vissa beräkningar, som den som gjorts av den ansedda tidskriften Lancet, gör dock gällande att det rör sig om en miljon döda irakier.

Trots att det råder en krigssituation i Irak och trots att kriget strider mot folkrätten och att det begås grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna varje dag i landet exporterar Sverige vapen till de krigförande länder som ingår i USA-alliansen. Den sammantagna exporten till dessa länder har till och med ökat sedan föregående år. Krigsmaterielexporten till länder som hade trupper i Irak fördelade sig enligt nedanstående tabell:

<i>Australien</i>	288,8	<i>Litauen</i>	1,0
<i>Danmark</i>	747,9	<i>Polen</i>	9,8
<i>Estland</i>	1,6	<i>Rumänien</i>	0,2
<i>Korea</i>	71,1	<i>Storbritannien</i>	263,3
<i>Kazakstan</i>	0,2	<i>Tjeckien</i>	231,0
<i>Lettland</i>	152,8	<i>USA</i>	858,5
Summa			2 626,2

Samma siffra för föregående år vara 2 011,7 miljoner kronor. I dag uppgår den andel av den svenska krigsmaterielexporten som går till stater med trupper i Irak till 27,3 %. Samma siffra förra året var 19,4 %.

Vänsterpartiet menar att Sverige ska upphöra med export av krigsmateriel till de stater som har trupper i och för ett folkrättsvidrigt krig i Irak. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

Det är uppenbart att det svenska regelverket är oklart hur Sverige, när det gäller krigsmaterielexporten, ska förhålla sig till stater som för krig i strid med folkrätten. Den nuvarande utformningen ger uppenbarligen utrymme för tolkningar som gör det möjligt för Sverige att understödja länder som begår grova förbrytelser mot folkrätten.

För folkrättens skull ska denna typ av tolkning omöjliggöras. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

9 Krigsmaterielexport och demokrati

I Krut behandlades frågan om ett demokratikrav skulle kunna ställas när det gällde krigsmaterielexporten. Utredaren ryggade dock undan inför frågan och ansåg den vara alldeles för svår att ta ställning till. Det förelåg omfattande definitionssvårigheter. Det som annars brukar vara så lätt att ta till i debatten – att rubricera något land, en företeelse eller ett visst politiskt uppträdande som demokratiskt eller odemokratiskt – tycktes plötsligt omöjligt.

Det ska här medges att frågan inte alls är så lätt att hantera på ett djuplodande och teoretiskt plan som det kan synas vara i den allmänna politiska debatten.

Nu har det emellertid inträffat att exporten av luftvärnsroboten RBS 70, ledningssystem, torpeder och svenska Giraffradar som föranleder reservdelsleveranser, avbrutits. Skälen till detta, såsom de framställs i regeringens skrivelse, är något dimmiga. Att leveranser inte genomfördes berodde på ”den politiska utvecklingen i landet”.

Vad man vet är att Pakistan under senare tid inte bara som alla andra tidigare år är invecklat i en lång konflikt med Indien om Kashmir, vilket i och för sig borde vara skäl nog för Sverige att avstå från export av krigsmateriel, utan att diktaturen under president Musharraf har gått in i ett kritiskt skede. Det torde sålunda vara möjligt att i alla fall bedöma när en diktatur ur demokratisk synvinkel blir alltför outhärdlig för att man ska kunna fortsätta med krigsmaterielexport till landet i fråga.

Det torde alltså inte vara helt omöjligt att införa ett demokratikriterium i det svenska regelverket för krigsmaterielexport. Införande av ett sådant kriterium kräver naturligtvis ordentlig utredning, debatt och diskussion. Det måste rimligen vara så pass viktigt att man inte bara kan skjuta det ifrån sig – framför allt med argumentet att man inte riktigt vet vad demokrati är för något.

Vänsterpartiet anser att ett demokratikriterium bör införas i det svenska regelverket för krigsmaterielexport. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

10 EU:s uppförandekod

Vi har hittills riktat kritik mot det svenska regelverket för krigsmaterielexport och dess olika brister, dess luddighet och kryphål. Detsamma gäller för EU:s uppförandekod. Regeringens skrivelse förklarar att denna uppförandekod är ”politiskt bindande”. Det låter utmärkt. Men synar man regeringens skrivning närmare så kan man läsa:

”Vad beträffar exporten av krigsmateriel från unionen ger EU:s politiskt bindande uppförandekod för vapenexporten medlemsländerna vägledning för en mer konvergent tillämpning av deras nationella lagstiftning inom området.” Den bindande uppförandekoden för EU-ländernas krigsmaterielexport gestaltas inte i några konkret formulerade verkligt bindande regler och be-

Fel! Okänt namn på

stämmelser – något som man i dagligt tal menar med bindande. I stället är uppförandekoden endast en vägledning till hur man ska handla i olika situationer. Den syftar dessutom till något så svävande som en ”mer konvergent tillämpning”. Mer än vad? Mer konvergent än vad den är nu, naturligtvis. Hur mäter man denna konvergens? Kan det inte uppstå olika uppfattningar om vad som är konvergent och vem eller vilket land som är mest konvergent eller divergent i förhållande till andra. Vem ska man rätta sig efter? Vem ska vara riktkarl?

Sverige har ofta berömt sig av att de svenska riktlinjerna för krigsmateriel-export var de mest restriktiva i världen. Inga andra EU-länder har oss veterligen invänt mot detta påstående. Det vore därför rimligt att Sverige inom EU verkade för att de svenska riktlinjerna blir riktninggivande för övriga EU-länder. Detta vill vi att riksdagen ger regeringen till känna.

11 Import och uthyrning av krigsmateriel

Den svenska krigsmaterielexporten är en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Det är av stor politisk betydelse vilka stater Sverige har eller inte har samröre med – om de länder man exporterar till respekterar folkrätt och mänskliga rättigheter eller inte. Den svenska handeln med krigsmateriel handlar dock inte bara om svensk export av krigsmateriel. Den handlar också om svensk import av krigsmateriel. Importen av krigsmateriel är också en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Sverige har importerat krigsmateriel från Israel – ett land som intar en ytterligt känslig och kontroversiell position i det konfliktfyllda Mellanöstern. Sverige har även importerat krigsmateriel från Vitryssland, ett land som brukar kallas för Europas sista diktatur. Av den anledningen menar Vänsterpartiet att man bör utarbeta ett regelverk för även den svenska krigsmaterielimporten as. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

Bara några månader före Irakkriget och i en situation då det fanns anledning att befara att det verkligen skulle bli ett krig i Irak hyrde den brittiska krigsmakten avancerad militär utrustning från Sverige. Utan att höra regeringen hyrde den svenska krigsmakten ut denna utrustning till Storbritannien. Det bör likaledes utarbetas ett regelverk för uthyrning av krigsmateriel. På samma sätt som det i dag finns ett regelverk för export av krigsmateriel bör det finnas ett för uthyrning och utlåning av krigsmateriel. Detta vill vi att riksdagen ska regeringen till känna.

Hur krigsmaterielimporten från andra stater och uthyrningen av svensk krigsmateriel till andra stater har utvecklats bör i fortsättningen ingå i regeringens årliga skrivelse till riksdagen. Detta vill vi att riksdagen ska ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 26 mars 2008

Hans Linde (v)

Marianne Berg (v)

Lena Olsson (v)

Alice Åström (v)

Amineh Kakabaveh (v)

Gunilla Wahlén (v)